

Perpatvarok a könyvtárban

Többholdas sártenger, egy befejezetlen építkezés zürzavara veszi körül *Brian Lang* ideiglenes irodáját a londoni metró St. Pancras állomása közelében. A *British Library* ügyvezető igazgatója azonban nem ezt látja, ha kitekint ablakán. Ő a befejezett művet képzeleli maga elé: számítógépesített, légkondicionált épületet kézműves téglából, walesi palából és üvegből, magába zárva a világ legnagyobb kőzetűbb kézirat- és könyvgyűjteményét. A nagy mű 17, jelenleg különálló könyvtár anyagát hozza közös tető alá. "A civilizáció egyik oszlopa a könyvtárak és zászlóshajója" – Lang megfogalmazása szerint. "Az olvasóteremben – mutat rá egy sárral fröcskölt kőhalmzra – forradalmakat terveznek majd, átértékelik a történelmet, puccsokra szervezkednek."

Ezeknek az összeesküvőknek azonban még várniuk kell. A 14 évvel ezelőtti terv szerint 1990-ben kellett volna megnyitni a könyvtárat, de a munkát kezdetől fogva visszavetették a politikai perpatvarok, a rossz tervezés és a pénzügyi nehézségek. A legutóbbi kudarc 1992 júniusában volt, amikor kiderült, hogy száz kilométernyi beépített polc rozsdásodni kezdett, mindenestől ki kell cserélni. A létesítmény egyetlen egységét sem adják át 1994 előtt.

"A dolgok rosszról még rosszabbra fordultak" – mondja *Brian Lake*, a Rendszeres Olvasók titkára. Az írók és tudósok e szervezete nem örül az új könyvtár tervének. "Ez egy nagy, nemzeti fellángolás, amely egy nagy, nemzeti kiábrándulássá vált."

Pompás ötletnek látszott, amikor 1978-ban a kormány közzétette 164 millió fontos tervét. Bonyolult elektronikus berendezés tartja fenn az optimális hőmérsékletet és páratartalmat a pótolhatatlan könyvritkaságok körül. Számítógéppel vezérelt szállítórendszer viszi a kért könyveket az olvasókhoz, nem napok alatt, mint eddig, hanem percek alatt. Az olvasóközönség egyéb igényeit kiállítóterem, étterem, konferenciaterem szolgálják.

Egyelőre csak a tervek szerint. Már az építkezés kezdete is kitolódott 1982-re a tervezés körüli huzavona és a kormány kicserélődése miatt. Négy évvel ezután jelentést kért a kormány, és rájött, hogy a létesítményt felügyelő bizottság három év óta össze sem ült. 1988-ban a *Thatcher*-kormány nadrágszíj-meghúzó intézkedései a könyvtár terveit is megnyirbálták. A csökkentések ellenére 1990-re már 450 millió fontra küszökölt fel a könyvtár tervezett ára. Ugyanakkor építész kritikusok is tűz alá vették a tervet, köztük *Károly* herceg is, aki felröptette, hogy az

épületegyüttes leginkább egy "titkosrendőrségi akadémia"ra hasonlít.

A létesítmény körül zürzavar vég nélküli vádaskodást indított el. A könyvtárosok szerint a pénzügyi hatóságok krajcároskodása vitte fel a költségeket azáltal, hogy lelassította az építkezést. A múlt évben közreadott felülvizsgálati jelentés azzal vádolta az illetékes kormányhivatalokat, hogy nem törődtek kellően a könyvtárral. A rozsdás polcok kavarta botrány kapcsán a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma, az építkezés jelenlegi gondnoka újabb vizsgálatot rendelt el. Mintha nem lenne így is elég a baj, előrangtájk a "szellemeket" is. Az új könyvtárból hiányozni fognak a "szellemek" – így a kritizálók. A bloomsburyi British Museum épületegyüttesében lévő mostani olvasóterem csakúgy hemzseg az elhunyt írók szellemeitől: *Dickens*, *Shaw*, *Marx* rendszeres látogatói voltak a könyvtárnak.

Lang azt szeretné, ha a British Museum átvonná a régi olvasótermet saját könyvtára számára. Ellenzi azonban, hogy a British Library ritka kéziratái és első kiadásai a régi épületben maradjanak. Szerinte ez ugyanazt jelentené, mintha a Lusitania kazánházába zárnák be őket. (Angol tengerjáró, 1915-ben német torpedó süllyesztette el. – M. J.)

Bloomsbury hívei szerint alagutat kellene fúrni a régi és az új könyvtár közt, így a könyvek kellő védelme is megvalósulna, s a régi olvasóterem is a British Library része maradhatna. "A bloomsburyi olvasóterem kultúránk centruma – mondja *Lake*, s megkérdezi – hová lett a múltunkhoz való ragaszkodás?"

Lang igazgató szerint e kritika legfőbb gyengéje a szűklátókörűség. "A British Library projektje nagyszabású, fantáziadús, és minden szakmai szempontból kifogástalan" – állítja. Mérete és bonyolultsága az, ami miatt bizonyos kétsédelem eleve feltételezhető volt a megvalósításban. A türelem azonban minden akadályt leküzd majd, még az új olvasóterem "szellemhiányát" is. Neki mint antropológusnak, aki a boszorkányságról is tartott egyetemi előadásokat, van némi betekintése a természetfeletti dolgokba. "Száz év múlva – jósolja – egész sereg világhírű szellem fog itt nyüzsögni."

Feltéve persze, hogy addigra megnyílik a könyvtár.

/FOOTE, J.: A ruckus in the reading room. – *Newsweek*, 120. köt. 6. sz. 1992. aug. 10. p. 33./

(Fordította: Marton János)

Harcok az új francia Nemzeti Könyvtár körül

Az új *Bibliothèque de France*, az új francia nemzeti könyvtár – amely Párizs keleti részén, a Szajna bal partján, a Gare d'Austerlitz mögött épül – a viták

keresztüzében áll azóta, hogy *Mitterrand* elnök 1988 júliusában meghirdette a világ legnagyobb könyvtárának felépítését. Egy olyan könyvtárat, amely nemcsak

a köteles példányokat fogadja be és őrzi, hanem demokratikus intézményként mindenki rendelkezésére fog állni.

A tervet jobbról védte a *Le Monde*, balról támadta a *Le Figaro* (a terv gyengeségei, a könyvek üveg alatti raktározása miatt), bármennyire is nehéz látni a különbséget egy jobbközép és egy balközép kormányzat között.

A francia nemzet dicsőségére szánta Mitterrand a nagyszerű épületet, s ezért is látszott nehéznek megváltoztatni az 1989-ben sietve elfogadott tervet. A rendkívül bonyolult projektre akkor írták ki az építészeti pályázatot, amikor funkciórendszerét, különösen használatának demokratizmusát, még nem tisztázták kellőképpen. A zsűriben csak egy könyvtáros kapott helyet, s benne döntő szava pedig Franciaország legelső építész-bürokratájának, az üveg és acél elkötelezettjének, *Joseph Belmont*-nak volt. A Mitterrand elé terjesztett négy terv közül ő *Dominique Perrault* munkáját favorizálta. Perrault terve egy felfordított asztalra hasonlít: négy L alakú torony emelkedik ki egy hatalmas betonlapból, amely akkora, mint a Concorde tér, s a tornyok egy akkora belső udvarra néznek, mint amekkora a Palais Royal. A könyvek az üvegfalú tornyokba kerülnek, az olvasók pedig a föld alá mesterséges fénybe.

Tanulságos az angol nemzeti könyvtár új épületével összehasonlítani a franciáét: ez utóbbi nagyszerűbb lesz, és esztétikailag meggyőzőbb, míg az előbbi tudatosabb funkcionális tervezés eredménye. Az angol építészek minden lépésnél konzultáltak a könyvtárosokkal, a franciák azonban nem, legalábbis eleinte nem.

A kritikák hatására a francia kormányzat feladta korábbi tervét, hogy Párizson kívül építsen raktárakat, s a Bibliothèque de France kapacitását 4 millióról 30 millió kötetre növelte. A pályázatot azonban nem ismételték meg, mert a vállalkozásnak 1995-re el kell készülnie: akkor jár le Mitterrand elnöki megbízatása.

Az épület terveinek kritikusi között volt *Herman Liebaers*, az IFLA korábbi elnöke, *Marc Fumaroli* a Collège de France-ból, *Georges Le Rider*, a Bibliothèque Nationale korábbi igazgatója. Meghökkenve a kritika heveségén, *Émile Biasini*, Mitterrand jobbkézke a "grands projets" területén, 1991 végén megbízta a Conseil Supérieur des Bibliothèques-et egy különbizottság felállításával a terv felülvizsgálatára. Bár az eredeti kettős funkciót (a könyvek őrzőhelye és demokratikus használatója) nem kérdőjelezhette meg, a bizottság rámutatott a terv néhány lényeges gyengeségére. Javasolta az épület "geometriájának"

módosítását, a belső udvar hasznosítását a könyvek föld alatti tárolására, a telek (6,5 hektár) mérete és az épület hasznos kapacitása közötti arány javítását, s legfőképpen minimalizálni, sőt teljesen feladni a tornyok raktári célokra való hasznosítását.

A bizottság jelentésének egyetlen eredménye az volt, hogy a tornyok magasságát 10%-kal csökkentették, s a könyvek egy részét a föld alatti raktárakban fogják elhelyezni.

A vita főként zárt ajtók mögött folyt. Föltételezések szerint az elnök tanácsadói már maguk sem hiszik, hogy az üvegtornyok ideális tárolóhelyei a ritka könyveknek. Valószínűleg megváltoztatnák a terveket, ha tudnák, ám nem tehetik. Ugyanis a nagy építővállalatoknak az a stratégiájuk – mint ez esetben is –, hogy alacsony árajánlatot tesznek a megbízás elnyerése érdekében, majd várnak: ha a megbízó megváltoztatná a terveket, a hamarjában kiválasztott kivitelező óriási kötbérigényt támaszt vele szemben. Ha az építető végrehajtatná most az indokolt változtatásokat, pénzügyileg, s egyben politikailag is tönkremenne. Ezért az érintett személyeknek saját érdekükben nincs más választásuk, mint az elfogadott tervet végigvinni annak ellenére, hogy erős volt a kísértés a terv feladására, már csak az 1993-as választásokra való tekintettel is, amikor várhatóan az ellenzék kerül hatalomra: az új, jobboldali politikusok megjavíthatnák a projektet. (Részben megtartva demokratikus jellegét, s a könyveket a föld alatt elhelyezve.) Végül is azonban a könyvtár érdekében mégsem ez történt: a Mitterrand által módosított terv általános támogatást élvez, s nem lehet redukálni a következő választások után sem.

Ma egy második petíciót köröznék Párizsban; aláírói az Académie Française jobb és bal oldalán helyezkednek el, és számos szakterületet képviselnek. Javaslatuk alátámasztják a Conseil Supérieur des Bibliothèques 1992. június 24-i követeléseit, amelyek szerint javítani kell az épület biztonságát és funkcionalitását, csökkenteni kell az üzemelési költségeit, s különlegesen fontos, hogy az épület külső burkolatán változtassanak, a központi teret rugalmasabban hasznosítsák, és az egész építmény kompaktságát javítsák. Ha mindez nem történik meg, az új könyvtár hosszú távon súlyosan blamálódik.

/HIGONNET, P.: The battle of the BN. – Times Literary Supplement, 1992. júl. 10. p. 13./

(Papp István)